

NYELVTANULÁS ES NYELVTANÍTÁS.

Brassai nyelvészeti működésének egyik oldala szorosán az iskolai nyelvtanulás és nyelvtanítás kérdéseivel foglalkozik. Mikor tanár lett, az iskola a szellemi konservatizmus, hogy ne mondjam: megmerevedés képét mutatta. Ki kellett szabadítani az iskolát egy holt nyelv halálos öleléséből. Meg kellett győzni a közvéleményt róla, milyen ésszerűtlen dolgot mivel az iskola, mikor elhanyagolja az anyai nyelvet egy holt nyelv kedvéért s mikor egész tanulmányi rendjét s minden munkáját arra a lehetetlen célra teszi fel, hogy a napról napra bővülő tudományos ismeretek elhanyagolásával csupán egy oly nyelvet sajátíttasson el, melynek a műveltség megszerzésében szép multja van ugyan, de jövője annál kétségesebb. Az iskolának nemcsak a célja a latin nyelv elsajátítása, hanem a célhoz vezető eszköz is a latin. Senki nagyobb készültséggel nem fogott a képtelen állapot megváltoztatásához és megjavításához, mint Brassai. Már 1837-ben, tehát tanárrá választása idejében cikksorozatot ír a *Nyelvtanulásról*.¹ Ebben a cikksorozatban egészen meglepően új gondolatokkal találkozunk, olyanokkal, amelyeket az akkori irodalomban hiába keresünk s amelyek még a mai haladottabb nyelvtudomány korában is figyelemreméltók. Abból indul ki, hogy sokan vannak, akik azt ohajtanák, hogy csak egy nyelv volna a világon. Az eszperántó vagy más világnyelv gondolata — úgy látszik — már akkor élt a lelkekben. A nyelvek különféleségét úgy magyarázza, mint sokkal később utána Brugmann és Leskien. Ez a különféleség „nem némi elszigetelt, történetes tevet (tény), hanem a testi és szellemi természet sok más, első tekintetre mind fel nem vehető jelenségeivel egy közös törvény láthatatlan láncá által összefügg.“ A nyelv a legszorosabb viszonyban áll az ember életművezetével. Ennek kifejlésére pedig a föld, a klíma és más természeti körülmények a leghatósabb befolyással vannak. Ezen határozzák meg a népek „temperamentumát s ezzel a népek karakterét.“ Ezek ellen csak bizonyos pontig küzdhet a szellemi erő. A nemzeti karakter viszont hatván a nyelvre, világos, hogy „abban eredetileg és némileg örökösön különbözésnek kell lenni.“ A grönlandi szükségképen más nyelvet teremtett, mint az örökös

¹ Nemzeti Társalkodó.

nyárban élő arab s ez ismét mást, mint a Theokritos pásztorai. Aki tehát egy nyelvet ohajt, az azt kívánja, amit az a botanikus, ki azt szeretné, hogy körülte egy mértföldnyire, sőt mindenütt az egész szárazon az alpok és a fagyos zona örökös havaitól táplált szegény kötör (saxifraga) és az olasz nap tiszta fényétől ragyogó színekkel emaillozott amaryllisek, az izlandi moh és az egyenlítő-néli függős sugarak által cukorrâ főzött ananász, a Libánusnak cedrusa és a kősziklának izsópja mind együtt teremjenek: azaz *aki következményt akarna ok nélkül.*“

Most áttér a nyelvtanulás kötelességének és hasznának, az azzal járó szellemi gyönyörűségnek fejtegetésére. Ezek a gondolatok nekünk nem újak, de annak a kornak bizony újak és meglepőek voltak. Kis nemzet fiainak nagy nemzetek nyelvét megtanulni s ez úton magasabb műveltségre szert tenni, „önhaszon által parancsolt kötelesség.“ Mert a nyelvtanulás elkerülhetetlen eszköz „az észtehetségek kifejtésére, „még pedig azért, amiért Goethe minden grammatikát megutált: mivel „kivételek vannak benne“, mert törvényei nem általános érvényűek, mint a matematikáé s így „a matematika feszes igazságairól átmenetet képeznek az életre“. Alkalmazásukban több a szabadság, de „épen ezért nagyobb óvakodást és mintegy több szellemet kívánnak“.

Szükséges a nyelvtanulás azért is, hogy „izlésünket míveljük és többoldalosítsuk“. A klasszikus nyelvek mellett és ellen való harc a külföldön már akkor megkezdődött. Az ellenzőknek arra a megjegyzésére, hogy a régi nyelvek tanulása közben „visszás eszméket“ kap a tanuló, azt feleli, hogy a 18. száz év egész francia irodalmát is lehetne „minden erkölcsiség alattomos és nyilvános felforgatása“ vádjával illetni. Sőt a bibliában is találni helyeket, „melyek a józan erkölcsiség általános fogataival is ellenkezni látszanak“. Ezért tiltsuk el a francia nyelv tanulását s a biblia olvasását?

És végül a szellemi gyönyörűségekről beszél, melyek a nyelvtanulással szerezhetők. Milyen elragadtatással szól e gyönyörökről! A tudás vágy szakadatlan sarkalásai s ennek ismételt kielégítése olyan gyönyörűséggel jár, mint a Montblankra igyekezőnek minden elért „csúp“, mely egy újabb s magasabbra és szebbre ad kilátást. A tanulásban is minden nehézség áthágása ismételt kellemes érzéssel jutalmaz. S ettől az értelmi gyönyörűségtől fosztaná meg az emberiséget az, aki egy nyelvet akarna. „Egy újnemű“ Pandora szelencéje, melyből a tudás egyszerre az egész emberiségre kiter-

jedvén, ezerszerte gyászosb ajándék lenne, mint ama hajdani és egyszerre bédugna az értelmi gyönyörök forrásait. És érdekes, hogy Brassai értékesebbnek tartja egy nemzet szellemi életének olvasás, tehát irodalma, mint utazás útján való megismerését. Ha választani lehetne a kettő közül, tétovázás nélkül az elsőt választaná.

Brassai szót ejt a nyelvek u. n. *forma-gazdagságáról* is s olyan időben, mikor az egész nyelvész-világ az ellenkezőt hirdette, ő ki mondja, hogy ez a gazdagság tulajdonképen szegénységet és fejletlenséget jelent. Mert a nyelv fejlődése a formák egyszerűsége irányában halad. A bámulandó grammatikai alkotású szanszkrit 16 ejtésével s ki tudja hány számjával s időjeivel stb. nem alkalmasabb a legkényesebb filozófiai tárgyak kifejtésére, mint a nagy egyszerűségű, alig hajtogatható angol nyelv és a görögnek a műszók alkotó árai nagy könnyűsége nem mesterséges szerkezetén, hanem szavai s szótörzsökei erőltetlen összerakásán alapul. Ez a gazdagság tehát csak látszatos tökély". A nyelvek „forma-gazdagságára“ később is ismételten kitér hasonló felfogással s ugyanígy foglalkozik a görög nyelv ama kiváló jelességével, hogy összetett szókat könnyen alkot és a magyar nyelvnek arra való majdnem teljes alkalmatlanságával.

De a nyelvek különféleségének hátránya is van. Egyik az, hogy a népek érintkezésének „legóriásabb gátja“. És itt természetesen adódik annak a fejtegetése, hogy mi a kötelessége tekintetben a kisebb nemzeteknek s iskoláknak. Az ész fejlesztésére legalkalmasabb eszköz a matematika és a grammatika. Utóbbi „csaknem alkalmasabb“ a már érintett tulajdonságánál fogva. E tárgyaknál a tanuló „félúton előnkbe“ jő, holott a természeti és erkölcsi tudományok tételeinek felfogására még nem érett. De nálunk az a képtelenség történik, hogy „nem tudott nyelvet egyszerre szintoly ismeretlen szabályokkal tanítanak“. Józan nevelési elveknek megfelelően előbb az anyai nyelvet kellene tanítani s az így elsajátított szabályoknak könnyű lesz alárendelni egy második idegen nyelv adatait.

Brassai nem elfogult a klasszikus nyelvekkel szemben. Az anyai és az európai modern nyelvek helyes tanításától éppen azokat az előnyöket várja az elme mívelésére, az ész fejtésére, melyeket a humánisták a klasszikusoktól várnak és nyernek.¹

¹ A módszer és némi alkalmazásai III. r. 26. lap.

Brassai iskolai reformja hozta magával a nyelvtanítás módszerével való tüzetes foglalkozását. Iskolai reformja az anyai nyelvet juttatta ugyan jogaihoz, de indító erejét és bizonyító érveit a nyelvtanításnak abban a korban használt ferde és természetellenes módszeréből vette. Az a néhány nyelvtan (Okszerü Vezér, Ingyentanító francia nyelvmester, latin hajtogatás), mely a tantervreform ideges és nyugtalan levegőjű korszakában és azután született, nem olyan kézi könyv, amilyenek a középiskolai törvény után százával teremtek, hanem a nyelvnek alkatába és szellemébe Röntgen-sugarakkal mélyen belátó szellem termékei, melyekhez hasonlót sem akkor, sem később, sem nálunk, sem a külföldön nem találunk. Nyelvtanai minden ízükben, minden tételükben a saját maga lábán, saját maga által talált úton járó eredeti szellem alkotásai, melyek meglepnek a megszokottól eltérő rendjükkel, ujságukkal és bámulatra ragadnak új tanításaikkal. Sokszor mosolygásra is indítanak tanítót és tanulót kézen vezető, bőbeszédű útmutatásaikkal. De állandóan lekötnek a módszer és a gondolatfűzés soha nem hibázó következetességével. Eredetiségét maga is minden alkalommal hangsúlyozza s csak szánakozni tud olyan állításon, hogy a „jelenkori tanirodalomban nincs eredeti mű“. (Módszer. III. 36 l.) Igenis, hangsúlyozza, „igényt tart az eredetiségre“ nemcsak a módszerre vonatkozó fejtegetéseiben, hanem nyelvtanaiban is. 1872-ben kiadott kis füzetében figyelmezteti a tanárt, hogy „némi szokatlanságokat, hogy ne mondjam: ujságokat“ fog találni benne s gúnyosan teszi hozzá: ha ezeket németből fordította volna, térdet fejet hajtana előtte a nyelvészek tábora, de minthogy szerencsétlenségünkre magyar találmányok, engedélyt kell kunyorálni maguknak az életre.

Brassai a nyelvtanítás reformját 1845-ben megjelent *Okszerü Vezér*-ével kezdette. Az idő és erőmegtakarítás elve vezette arra, hogy a nyelvtanítás módszerével foglalkozzék. A régi iskola egész idejét és erejét a latin tanítására fordította. De jött az új kor a megtanulni való ismeretek egész tengerével s erre nem volt elég idő. Gondolkozni kellett tehát új, észszerű módszeren, mellyel rövidebb idő alatt lehetne nyelveket tanulni, hogy idő maradjon a reális ismeretek megszerzésére is. „Kissé szokatlan módszerét — mondja az Okszerü Vezérről — nem szeszély vagy eredetiségen kapkodás teremtette, hanem maga a természet sugalta és 25 évi tanulmányozás és tapasztalás diktálta azt.“ Később 1862-ben francia nyelvtanáért vív elkeseredett harcot a meg nem értés miatt. A mód-

szerről szóló első értekezésében¹ mondja: „a nyelvtanítás a módszer tökélyeinek legteljesebb képviselője“. A módszerről értekezik ugyan, de a nyelvtanítás siralmas állapota indítja írásra s ezt akarja szüntelen agitációjával és figyelmeztetéseivel tökéletesíteni. Ez fekszik a szívéen, mert „minden oktatások őszanyja: a nyelv, amely minden korok és nemzetiségek iskoláinak soha ki nem mondott főtárgya volt“. Erre a kérdésre később is visszatér. 1882-ben német nyelven a külföld elé viszi nyelvtanítási reformját,² nemcsak azért, mert erősen meg volt győződve elvei helyességéről, hanem azért is, mert ezekben az években a külföldön egy olyan mozgalom keletkezett, amely az ő tanításait, melyek nálunk a pusztában elhangzó szavak maradtak, meglepő módon igazolták. A nyelvtanítás külföldön is a régen kitaposott úton folyt s ugyanolyan sikertelenségbe vészett. Németországban 1881-ben W. Viëtor indítja meg a reform-mozgalmat.³ Az a meggyőződés adta a kezébe a tollat, hogy a nyelvtanítás hamis úton jár. Idézi Brassai asztalosinasra vonatkozó hasonlatát s állítja, mint Brassai is, hogy a nyelvtanítás még nem haladott túl Donatuson. Szókat tanítunk könyv nélkül, pedig a nyelv nem szókból, hanem mondatokból áll. Amint Brassai Sayce-al egyidőben már 20 év óta hirdeti. Szók és szabályok könyv nélkül tanítása „nyelvi büntény“, melyet a pedagógia és lélektan fóruma teljesen el kell hogy ítéljen. A tanuló 6 vagy éppen 9 évig törte a latin és görög nyelv héját s aztán elhagyja az iskolát anélkül, hogy magját megízlelte volna. Végül derengeni kezd. Hangzik a jelszó: halál a szabályokra, a tanítás súlypontja essék az olvasmányokra! A közvélemény felfigyelt az új hangokra. A reform átsapott Francia- és Angolországba. A nyelvtanítás módszerének újítására társaságok alakultak. Franciaországban *Gouin* egy új nyelvtanítási módszer alapelveit fejtette ki.⁴ Ez a könyv adott alkalmat Brassainak, hogy az ő gondolatait a külfölddel ismertesse. Bántotta őt, hogy Gouin eszméi általános feltűnést keltenek s az

¹ A módszerről. I. r. Mit tanítsunk? 1867.

Módszer és némi alkalmazásai. II. III. értekezés 1869. Értekezések a bölcsészeti tudományok köréből. I. Kt.

² Die Reform des Sprachunterrichts in Europa. Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok.

³ Der Sprachunterricht muss umkehren. 2. kiadás. Heilbronn 1886.

⁴ Exposé d'une nouvelle méthode linguistique. L'art d'enseigner et d'étudier les langues, Paris 1880.

ő eszméi nyelvtanaiba el vannak temetve. Kritikai szemlét tart a nyelvtanítás eddig használt módszerei felett. Donatusnál kezd s Gouinnal végzi. Donatus módszere a következőkben foglalható össze: a beszéd mondatokból áll, a mondat szavakból, a szavak betűkből. A nyelvnek legegyszerűbb elemei tehát a betűk. A tanítást a betűkön kell kezdeni. Megszámolják őket, csoportosítják, felosztják különböző osztályokba, rendreveszik hangtani sajátosságait és változásait. Ezután jönnek a szavak számos fő- és alosztályaikkal. A szóképzés után jő a mondattan s végül a prosodia és metrika. Jól átgondolt és pontosan keresztülhajtott rendszere egy olyan nyelv elemeinek, melyet — már ismerünk, mondja Brassai, csak egy baja van: mint tanító módszer teljesen elhibázott és elvetendő. Miért? Donátus úgy jár el, mint az az asztalos-mester, aki inasát megtanítja a feldolgozandó fafajtákra, szerszámokra, anyagokra *elméletileg* anélkül, hogy az inas maga egyetlen vágást is tett volna a késsel, gyaluval, lyukat furt volna a furóval, szóval anélkül, hogy a megtanult szerszámok használatát csak meg is kísérelte volna. Ilyen eljárással — kérdi Brassai — tett-e az inas csak egyetlen lépést is az asztalos mesterség megtanulásában? Hogy e módszerrel sokan megtanulták a klasszikus nyelveket? Megengedi, hogy tanulták, de nem tanulták meg; s a kiváló nyelvérzékűek nem e módszer segélyével, hanem — ellenére tanulták meg. Minden felszabadult suszterlegény el tud készíteni rendesen egy lábbelit. De hány érettségiző tud nyolc évi tanulás után egy klasszikus szerzőt ad aperturam lefordítani, nem is szólva arról, hogy egy korrekt görög vagy latin fogalmazványt tudjon írni? Bizony „szemfényvesztés“ ez, mely már másfélezer év óta tart! Új ösvényen jár Meidinger (1783), ki a francia főneveket még ragozza ugyan, de — s ebben áll ujítása — a szabályokat németből fordítandó mondatokon gyakorolja. Kühner ezt a módszert alkalmazta a klasszikus nyelvekre. Egy másik ujítás volt az interlinearis fordítás, melynek Brassai elismeri azt az előnyét, hogy feleslegessé teszi (?) a gyötrelmes szótanulást és betekintést enged a nyelv mondattani szerkezetébe, de kiemeli azt a hátrányát, hogy lehetetlenné teszi az elmélet és gyakorlat összekapcsolását. Jacotot híres módszerében semmi kifogásolni valót nem talál, de keresztülvitelének a tanító képességei állnak útjába. Olyan szellemi élénkséget, az egész és részei gyors áttekintését, kombináló készséget, beszédbeli könnyűséget és biztonságot követel, hogy tanítóknak

ritkán található együtt. Jacotot halála után iskolája emiatt hanyatlott alá. Hasonló szellemben bírálja a nyelvtanítás módszerét a módszerről szóló értekezés III. r. 8. lapján, hol a Toussaint-Langenscheidt-féle módszert egyenesen humbúgnak nevezi. Ezután Gouin módszerét elemzi s elveit következőleg foglalja össze:

1. A nyelvtanító okuljon a gyermek nyelvtanulását illető megfigyelésekből s ezektől vezettesse magát.

2. A szóalakok ne önmagukból, hanem a mondatból taníttassanak.

3. A mondatok tartalmazzanak konkrét gondolatokat, biztos és könnyen felkelthető képzeteket.

4. A mondat főrésze az ige s az összes többi mondatrészeket reá kell vonatkoztatni.

5. Az ige által kifejezett cselekvényeknek időjellegét is gondos figyelemben kell részesíteni.

6. A szerkezet az alapul vett mondatokból természetesen és fesztelenül folyik.

7. A fül a legfontosabb, leghatásosabb és minden más eszköz előtt használandó közvetítő szerve a nyelvtanításnak.

Mindezek az elvek Brassai szerint is megdönthetetlenek. De „valójában mi is új ebben a dollogban?” Most összefoglalja saját elveit, melyek „nem ad hoc találtattak ki, hanem már régen alkalmazást nyertek két nyelvtanában“. Ezek:

1. Nyelvet és annak grammatikáját tanítani két teljesen különböző dolog.

2. A helyes nyelvtanítás nyelvtényeket nyújt s indukció útján a tanulókkal az ismertek analogiájára szerkeszteti a mondatokat.

3. Minden nyelvben az igazi élő egyének a mondatok. Ezért

4. a szó- és mondataalakok sohasem izolálva mutatandók be, hanem mindig teljes mondatokban.

5. Minden szó- vagy mondatformának eleinte egy-egy mondatgyűjteményt (gyakorlat) kell szánni, később több rokonalak dolgozható fel.

6. A gyakorlatok teljes sorozata a nyelv összes formáit kimeríti.

7. Az alakok sorrendjében a lényegesek és egyszerűbbek megelőzik a kevésbé lényegeseket és összetettebbeket.

8. Az ige legegyszerűbb és legfüggetlenebb alakjával kell kezdeni.

9. A mondat tagjainak sorrendjét az igéhez való szorosabb, vagy lazább kapcsolat határozza meg.

10. Minden gyakorlatban az új formán kívül csak az eddig tanultak használhatók fel, később tanítandó szóalak sohasem.

Szándékában volt, hogy módszerét összevesse a többiekével, különösen Gouinéval. De eláll tőle, mert „módszere felel maga magáért“. Német nyelvtanában „következetes kivitelben áll rendelkezésre“. A *módszer* III. részében ez elvek alapján szerkesztett nyelvtan alapvonalait adja.

Brassai nyelvtanítási reformjával dr. Kaiblinger Fülöp¹ és dr. Philipp Kálmán² foglalkoztak. Kaiblinger közli a nyelvtanulásról és nyelvtanításról szóló értekezéseit bő kivonatban, összehasonlítja ez utóbbi, „ez eszmékben gazdag értekezést“ egy néhány pontban azzal a reformmal, melynek „egyik megindítójaként“ tekinti Brassait. Egyik pont a *kiejtés*. Brassai már 1845-ben az Okszerű Vezérben kimondja: „egy nyelv sajátos hangjait s accentusát más nyelv betűivel megértetni vagy tanítani akarni sikertelen fáradság“. Francia nyelvtanában nem a betük neveivel, hanem a hangokkal kezdi s követeli az összetartozó szólamok egyfolytában való olvasását. „Nagy bölcsességről tanuskodik ez oly időben, mikor a kiejtésbeli nüanszokat még nem figyelték meg“, mondja Kaiblinger. Az összefüggésből való szótanulást a direkt módszer hozta magával, de Brassai már francia nyelvtanában figyelmeztet: „minden szót csupán csak mondatba foglalva ismer meg a tanuló!“ A gyakorlatok alatti szótárcákat nem kell előre betanulni, hanem magát a gyakorlatot kezdi olvasni a tanuló. Brassainál magánál is haladás ez, mert Okszerű Vezérében még azt a tanácsot adja, hogy a szókat a gyakorlat előtt tanulja meg a tanuló. A direkt módszer egyik legeltérőbb és legtermékenyebb vonása a nyelvtannak induktív alapokra való helyezése. Nem hiába hirdette Brassai, hogy a nyelvészet induktív tudomány. Nyelvtanaiban nem szóalakokat, paradigmákat ad a tanuló elébe, hanem a mondatbeli értelmükből kiindulva egyenként tanultatja meg az alakokat. A kész alakok olyan formát tesznek a gyermek eszének, mint mikor a Clarencei herceget malaga borba fullasztották ellenei. A direkt módszernek legnagyobb sikerű eszközét, a *beszédgyakorlatokat* „nála találjuk először tudatos és rendszeres szerepben“. De a szertelen kérdezési

¹ Brassai Sámuel nyelvtanítási reformja. Budapest, IV. ker. községi főreálisk. 1909/10 évi Értesítője 3—47 l.

² A direkt módszer, Budapest, 1911.

roham közepette helyes, ha eszünkbe vesszük, amire ő figyelmeztet, hogy a memorizált szövegen való kérdezés értéktelen, ha rendszeretlenül s anticipálva kérdezünk.

Philipp Kálmán szégyennel és szomorúan állapítja meg, hogy a nyelvmethodisták „külföldön approbált eszmék, igazságok ismeretetésére és terjesztésére nem egyszer egész életet fordítanak, de a magunkéról nem tudunk, vagy ami még rosszabb, nem is akarunk tudni.“ A nyelvtanítási reform-mozgalom „tulajdonképen magyar elme dicsősége,“ mert Brassai foglalkozott „amely mélyen, olyan meggyőzően“ a reform széleskörű megindítása előtt a nyelvtanítás reformjával. Még legsújtóbb ránk nézve, hogy a külföldön tudtak róla.“ Brassai eszméi a magyar módszertan történetében mindenkorra elsőrangú helyet fognak elfoglalni. „Kis nemzetbeli nagyok tragikus sorsa érte Brassait, kinek prioritását a nyelvtanítási reform megindító munkájában fenn kell tartanunk.“ Tanai annyira mélyek, annyira alapvetők, hogy még ma is megállják helyüket s ma is sokat tanulhatunk belőlük. Ma mindenki ismeri a direkt módszert. Franciaország 1902-ben kötelezővé tette az új nyelvtanítási módszert iskoláiban. Azóta nálunk is alkalmazást nyert direkt módszer, *méthode maternelle* név alatt. De nálunk még ma is kevesen tudják, hogy Brassai 40—50 évvel megelőzőleg hirdette azokat az elveket, melyeket ez az új tanítási módszer alkalmaz. Brassait minden eddigi nyelvtanoktól eltérő eredeti nyelvtanai szerkesztésére az a lényeges nyelvtudományi felfogása vezette, hogy a nyelvbéli egyén nem a szó, hanem a mondat. Ez az a tétel, melyet még Hunfalvyval szemben is vitatnia kellett. Az eddigi grammatikák nem nyelvtanok, hanem *betűtanok* voltak. Ezek pedig csak már tudott nyelv elemzésére megfelelő eszközök. A mondat egyéniségét, függetlenségét elvitatni nem lehet. A mondat teljes értelmű egész. A szó mindig csak *tagja* a mondatnak, csak abban nyeri helyes értelmét. A nyelvtanítók még a szintaxisban sem tudtak eddig a mondat grammatikai fogalmára emelkedni s ez az oka, hogy csak szóalakokat adnak, még pedig nem „egyszer egyet“, hanem garadával úgy, hogy „strucgyomor és marhabendő kellene ilyes táplálék megemésztésére“. ¹ Brassai ritka példáját nyújtja nyelvtanaiban annak, hogy nyelvtudományi nézeteit és tételeit milyen következetesen és kivételt nem ismerő módon alkalmazza a gyakorlatban.

¹ A módszerről. II. 19—24. 1.

E tekintetben egyedül áll a magyar nyelvészet történetében. Ő sohasem anticipál, soha az „egyszer-egyet“ módszertani elvét meg nem sérti, ő soha nem-igazságot nem tanít. Hányszor hibáznak a nyelvtanítók ez ellen az elv ellen: tanítsunk igazságot és semmit se tanítsunk, ami nem igazság. Pedig ilyen nem igazságok száma legio. Ilyen pl. az u. n. „hangoztató módszer, melynek már a neve is hazugság. Ilyen „ingyen valótlanság“ az a tanítás, hogy az *l*, *m*, *n*, *r* betűk azért folyékonyak (liquidae), mert más betűkhöz könnyen simulnak. Ilyen a latinnak az a conventionalis kimondása, melyben az accentusról való tant átviszik a quantitasra. Ilyen az, hogy a második declinációra tartozó főnevek *us*, *er*, *ir*, *ur*, *um* végződésűek, hol a törzsököt és ragot nem különböztetik meg. Holott az igazság az, hogy némely *er* végű törzsökök nem kapnak ragot a nominativusban. Olyan ez, mintha a természetrajz e helyett: a majmok részint farkasok, részint farkatlanok, így fejezné ki magát: a majmok részint farkban, részint farban végződnek.“¹

És emlékezetes, hogy Brassait tulajdonképpen a nyelvtanítás terén tapasztalt sok visszásság és ferdeség vitte módszertani értekezései megírására. Ezek szerezték meg számára az első magyar methodologus nevét és dicsőségét, aminek Felméri teljes joggal nevezte.

¹ A módszerről II. 34—41. o.